

24. Бандурка О.М. Адміністративний процес: підруч. [для вищих навч. закл.] / О.М Бандурка., М.М Тищенко. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 288 с.
25. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року № 217 А (III): станом на 10.12.2008 р., номер у держ. реєстрі 45085/2008 / Організація Об'єднаних Націй. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2008. – 15 с.
26. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
27. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України № 475/97–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=475%2F97-%E2%F0>.
28. Криворучко Л.С. Актуальність вдосконалення системи забезпечення прав людини в Україні / Л.С. Криворучко // Правничий вісник Університету «Крок». – 2011. – № 8.
29. Виконавча влада і адміністративне право / [Андрійко О.Ф., Битяк Ю.П., Кізіма Н.В. та ін.] / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.
30. Адміністративне право України: підручник / [Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
31. Раскалей М. Особливості імплементації міжнародних договорів у внутрішній правопорядок у галузі повітряного права України / М. Раскалей // Віче. – 2007. – № 5–6. – С. 72-74.
32. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (набрала чинності 11.09.1997 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2371.
33. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР: станом на 12 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр>.
34. Криворучко Л.С. Роль міжнародних стандартів в адміністративно-правовому забезпеченні захисту прав людини в Україні: історичний аспект / Л.С. Криворучко // Матеріали науково-практичної конференції «Адміністративне право України: сучасний стан та шляхи розвитку». – Харків. – 2012.

УДК 347.8 (100)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА

Семеняка В.В., к.ю.н., ст. наук. співробітник

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

У статті досліджуються теоретичні та практичні питання підвищення ефективності сучасного міжнародного космічного права. Робиться висновок щодо необхідності та доцільності проведення його кодифікації. Визначаються основні напрямки та завдання кодифікації в галузі міжнародного космічного права.

Ключові слова: космічний простір, міжнародне космічне право, модернізація, кодифікація.

Семеняка В.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОДЕРНИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО КОСМИЧЕСКОГО ПРАВА / Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Украина

В статье исследуются теоретические и практические вопросы повышения эффективности современного международного космического права. Делается вывод о необходимости и

целесообразности проведения его кодификации. Определяются основные направления и задачи кодификации в области международного космического права.

Ключевые слова: космическое пространство, международное космическое право, модернизация, кодификация.

Semenyaka V.V. THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MODERNIZATION OF INTERNATIONAL SPACE LAW / V.M. Koretsky Institute of state and law of the national Ukrainian academy of sciences, Ukraine

The paper examines the theoretical and practical issues for improving efficiency of contemporary international space law. It determined that the current state of international legal regulation of space relations does not correspond to the contemporary pace of scientific and technological development of activities in the exploration and use of outer space, the Moon and other celestial bodies.

The methods of juridical techniques for modernisation of international space law are considered. Need to streamline and improve the existing acts of international space law as well as to integrate them into a single intrinsically coherent system is proved. The conclusion on necessity and feasibility of codification in international space law through the drafting and adoption of the proposed comprehensive UN convention on space law is reached.

To bring the current international and national space law into line with the needs of contemporary development of space science and technology is considered as a principal goal of the codification. The paper substantiates that the codification will allow to modernise international space law in accordance with the present and future conditions of activities in the exploration and use of outer space, the Moon and other celestial bodies in the most effective way.

It is offered to realise the process of codification of international space law through preserving the existing international legal regime for space with the simultaneous activities on systematisation and improvement of existing principles and norms of international space law (their review and specification). It has been suggested to apply modern principles of space law as norms of international space law and to convert customary norms in the area of international space law into treaty norms of international law.

Filling the gaps in the legal regulation of space relations caused by current scientific-technical and economic possibilities for commercial use of outer space and the definition of principal concepts and terms of international space law (outer space, celestial body, space activities, space object, space tourism, space debris, etc.) are considered as one of the directions for codification of international space law. It is noted that the codification process involves an elaboration of universal space law norms, elimination of outdated rules and existing contradictions, repetitions and other discrepancies, including conceptual and terminological ones.

Key words: space, international space law, modernization, codification.

У світлі сучасних процесів глобалізації, приватизації та комерціалізації космічної діяльності актуально є необхідність забезпечення прогресивного розвитку космічного права.

На теперішній час міжнародно-правові засади діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та інших небесних тіл, визначаються п'ятьма базовими багатосторонніми договорами Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), що становлять основу міжнародного космічного права: 1) Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (1967); 2) Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір (1968); 3) Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами (1972); 4) Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір (1974); 5) Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах (1979).

Самостійне місце в системі джерел міжнародного космічного права займають резолюції та декларації Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН), котрі стосуються різноманітних аспектів міжнародного космічного співробітництва (телевізійного мовлення, дистанційного зондування Землі, використання ядерних джерел енергії тощо). Щоправда за своєю правовою природою вони мають рекомендаційний характер.

Результати проведеного теоретико-прикладного дослідження свідчать, що стан міжнародно-правового регулювання космічних відносин не відповідає сучасним темпам науково-технічного розвитку діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та інших небесних тіл. Сьогодні невирішеними в міжнародному космічному праві залишаються питання, що стосуються делімітації та визначення космічного простору, його делімітаризації, міжнародно-правового статусу геостационарної орбіти, дистанційного зондування Землі з космосу, ядерних джерел енергії у космічному просторі, запобігання утворення космічного сміття, охорони інтелектуальної власності та ін. Існують також міжнародно-правові проблеми, пов'язані із тлумаченням терміну «запускаюча держава», застосуванням правового принципу

непривласнення космічного простору, Місяця та інших небесних тіл тощо. Водночас розширення прикладних видів космічної діяльності, їх глобальний характер, об'єктивно спричиняє необхідність визначення міжнародно-правового режиму їх здійснення, що передбачає вирішення ряду теоретичних і практичних завдань.

Інтенсивне освоєння космічного простору, комерціалізація та реалізація масштабних міждержавних космічних проєктів, як слушно відзначає російський учений-юрист О.В. Яковенко, зумовлює потребу модернізації космічного права з метою його адаптації до активно здійснюваної комерційної діяльності в космосі [1, 256]. У зв'язку з цим актуальним завданням юридичної науки та практики є пошук найбільш дієвих способів підвищення ефективності міжнародного та національного космічного права.

У науці міжнародного космічного права розглядається декілька техніко-юридичних способів (методів) модернізації міжнародного космічного права: 1) метод «латання дір»; 2) метод «комплексного перегляду» [2, 5]. Юридична сутність реалізації першого методу полягає в перегляді окремих ключових понять космічного права, залишаючи при цьому без змін інші його положення. По суті можна говорити про фрагментарне вдосконалення норм міжнародного космічного права шляхом їхнього уточнення та доповнення. Варто погодитися з поглядами тих вчених-юристів, котрі вказують на неефективність та непродуктивність даного методу, оскільки: по-перше, його застосування не дозволяє забезпечити комплексне правове регулювання космічних відносин відповідно до сучасного розвитку космічної науки та техніки; по-друге, за межами міжнародно-правового регулювання залишаються космічні відносини, котрі на даний час не регламентуються чинним міжнародним космічним правом [3].

Другий метод передбачає поетапний та комплексний аналіз усіх чинних міжнародних і національних норм, що регулюють космічну діяльність, виявлення прогалин та застарілих положень, аналіз практики держав, що склалася на космічній арені. Завершенням цього процесу має стати розробка єдиного, всеосяжного та внутрішньо узгодженого документа [2, 5].

Здійснення сучасних видів космічної діяльності потребує адекватного комплексного міжнародно-правового забезпечення космічних відносин, що при цьому виникають. Натомість однією з ознак прогресивного розвитку космічного права є розробка нових космічно-правових норм зважаючи на перспективи здійснення діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та інших небесних тіл. Інакше кажучи, норми міжнародного космічного права мають випереджати потреби суб'єктів космічних відносин.

Нині вбачається необхідним здійснення діяльності, спрямованої на систематизацію – упорядкування та удосконалення чинних актів міжнародного космічного права, зведення їх у єдину внутрішньо узгоджену систему. При цьому одним із пріоритетних напрямків забезпечення прогресивного розвитку міжнародного космічного права має стати його кодифікація.

За визначення, що дається в Юридичній енциклопедії, під терміном «кодифікація» слід розуміти спосіб упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості; одну з форм систематизації законодавства, у процесі якої до проєкту створюваного акта включаються чинні норми і нові норми, які вносять зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин [4, 139-140]. У результаті систематизації, на підставі аналізу попередніх нормативних актів з певної сфери створюється новий нормативний акт, який спрямований на заміну попереднього законодавства (як за формою, так і за змістом правового регулювання) і приведення його у відповідну систему [5, 11].

В енциклопедичній юридичній літературі, кодифікація міжнародного права – це систематизація норм міжнародного права шляхом вивчення різних його джерел, узгодження їх між собою та усунення суперечностей між ними [6]. У доктрині міжнародного права кодифікація розглядається як процес систематизації діючих норм міжнародного права, що здійснюється шляхом встановлення та точного формулювання змісту діючих норм і узгодження їх одна з одною та усунення наявних протиріч, скасування застарілих положень та заміну їх новими, а також заповнення прогалин у міжнародній правовій системі [7, 57].

Поміж тим кодифікація міжнародного права поєднує в собі як процес консолідації чинного звичаєвого права в конвенційне право (consolidatory codification), так і законотворчий процес створення нового права (legislative codification) [8].

Сучасними принципами міжнародно-правової кодифікації є: а) міжнародно-правова законність; б) концесійність і суверенна рівність; в) системність і наукова обґрунтованість; г) повнота і комплексність; д) плановість і безперервність; е) добросовісність і розумність; ж) наступність і оновлення; з) універсальність і загальність; к) диференціація та інтеграція [8]. Значення кодифікації полягає в тому, що в результаті її проведення відбувається всебічна внутрішня переробка нормативного матеріалу, його галузево-інституційна структуризація (системне впорядкування) норм однієї юридичної сили та галузевої належності, які спрямовані на єдине, максимально чітке та одноманітне регулювання та охорону відповідних суспільних відносин [5, 11].

Офіційна кодифікація міжнародного права реалізується у формі міжнародних договорів та здійснюється суб'єктами міжнародного права на спеціальних міжнародних (дипломатичних) конференціях або в рамках міжнародних міжурядових організацій [9]. Між тим саме кодифікація визнається найвищою формою систематизації законодавства.

Провідну роль у кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного космічного права займає ООН. Виходячи зі змісту статті 143 Статуту ООН, ГА ООН організує дослідження і робить рекомендації з метою заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації. Допоміжним органом ГА ООН є Комісія з прогресивного розвитку і кодифікації міжнародного права, котра здійснює практичну кодифікаційну діяльність. При цьому слід відзначити, що словосполучення «кодифікація міжнародного права» вживається в Положенні про Комісію міжнародного права ООН (ст.15), що, на жаль, задля більш точного формулювання і систематизації норм міжнародного права в тих областях, у яких вже є широка державна практика, прецеденти і доктрини [10].

Поміж тим у межах ООН створено та функціонує Комітет з використання космічного простору в мирних цілях (далі – Комітет ООН з космосу) та два його підкомітети: науково-технічний та юридичний. На засіданнях юридичного підкомітету Комітету ООН з космосу, представниками Росії, Китаю, Греції та України неодноразово висловлювалися теоретико-прикладні пропозиції щодо необхідності проведення кодифікації міжнародного космічного права. Прихильниками ідеї кодифікації космічного права також є Болгарія, Колумбія та Ісламська Республіка Іран. Однак ініціативи кодифікації в галузі міжнародного космічного права, на жаль, досі не мають політико-правового консенсусу в Комітеті ООН з космосу.

Делегації окремих держав, що здійснюють космічну діяльність (перш за все США), не підтримують ініціатив щодо розробки нових космічних угод, мотивуючи це тим, що чинні міжнародно-правові норми є адекватними та не потребують невідкладного доповнення, а подальше регламентування ООН космічної діяльності може накласти невиправдані обмеження на національні космічні програми цих держав [11 47].

Більше того, противники кодифікаційних робіт відзначають, що розробка нового всеосяжного документа з космічного права може «похитнути» чинний міжнародно-правовий режим космічної діяльності та його основоположні принципи [12, 30]. На їхню думку, космічні договори створили всеосяжну правову базу, яка стимулює дослідження космічного простору та сприяє проведенню урядовими та приватними організаціями найбільш складної космічної діяльності в космосі, що приносить вигоду як космічним державам, так і державам, котрі не здійснюють космічних програм.

Представники інших делегацій навпаки висловлюють думку про те, що комерціалізація космічної діяльності та участь у ній суб'єктів приватного сектору, технологічний прогрес та розширення масштабів космічної діяльності, а також задля попередження мілітаризації космічного простору, потрібна нова Всеосяжна Конвенція з космічного права, що має регулювати усі аспекти космічної діяльності та ще більше закріпити міжнародно-правовий режим космічної діяльності [12, 30-31]. З огляду на вищезазначене можна приєднатися до поглядів тих вчених-юристів, які доводять необхідність систематизації міжнародного космічного права шляхом його кодифікації, оскільки це дозволить найбільш ефективніше модернізувати міжнародне космічне право відповідно до теперішніх та майбутніх умов провадження діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та

інших небесних тіл. Тому не можна погодитися з думкою Адамова І.М. щодо передчасності загалом кодифікації в галузі міжнародного космічного права, крім сфери дистанційного Землі із космосу [13, 8].

З наукової та практичної точок зору, на наш погляд, назріла необхідність та доцільність здійснення кодифікаційної діяльності в галузі міжнародного космічного права шляхом розробки та прийняття пропонованої універсальної Всеосяжної Конвенції ООН з космічного права, що має забезпечити єдину міжнародно-правову основу організації та здійснення діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та інших небесних тіл.

Конвенція ООН з космічного права, як слушно відзначає відомий учений-правознавець Ю.С. Шемшученко, має комплексно врегулювати найважливіші відносини у галузі дослідження та використання космічного простору, стати системоутворюючим актом в галузі міжнародного космічного права [14, 211]. Наразі саме комплексний підхід до розв'язання космічно-правових проблем є запорукою подальшого прогресивного розвитку міжнародного космічного права. У зв'язку з цим першочергового значення набуває досягнення міжнародною спільнотою політико-правового консенсусу щодо проведення відповідних кодифікаційних робіт.

Основним завданням кодифікації має стати приведення чинного міжнародного та національного космічного права у відповідність з потребами сучасного етапу розвитку суспільних відносин у сфері дослідження та використання космічного простору, Місяця та інших небесних тіл. Процес кодифікації міжнародного космічного права, на наш погляд, слід здійснювати перш за все зі збереженням існуючого міжнародно-правового режиму космічної діяльності з одночасним проведенням систематизаційних робіт та вдосконаленням діючих принципів і норм міжнародного космічного права (їх перегляд та уточнення). Разом із цим під час підготовки проекту Конвенції актуальним є впровадження сучасних принципів космічного права в якості норм міжнародного космічного права.

Обов'язковою складовою кодифікаційного процесу в галузі міжнародного космічного права є виключення застарілих норм та усунення існуючих суперечностей, повторів та інших неузгодженостей, зокрема, понятійно-термінологічних. Завершенням кодифікаційних робіт має стати об'єднання норм, що регулюють космічно-правові відносини у відповідний комплексний універсальний міжнародно-правовий акт.

Одним із напрямків кодифікації в галузі міжнародного космічного права має бути заповнення існуючих прогалин у правовому регулюванні космічних відносин, що виникли у зв'язку із сучасними науково-технічними та економічними можливостями комерційного використання космічного простору, а також визначення базових понять та термінів міжнародного космічного права (космічний простір, небесне тіло, космічна діяльність, космічний об'єкт, космічний туризм, космічне сміття тощо). Це має відбуватися шляхом розробки нових універсальних космічно-правових норм, що забезпечить прогресивний розвиток міжнародного та національного космічного права.

Особливого значення набуває процес кодифікації звичаєвих норм у галузі міжнародного космічного права шляхом їх перетворення в договірні міжнародно-правові норми. Зокрема, звичаєвої норми щодо межі між повітряним та космічним простором, яка відповідно до міжнародної практики визначається на висоті 100-110 км над рівнем Океану. Одночасно важливою є розробка єдиного підходу держав до розв'язання проблеми делімітації (розмежування) цих видів просторів.

Натомість кодифікаційний процес буде ефективним та результативним, якщо в єдиному міжнародно-правовому акті норми космічного права будуть розроблятися з огляду на актуальні потреби суб'єктів космічної діяльності, а також перспективи розвитку космічної науки та техніки. Відтак відбуватиметься удосконалення і прогресивний розвиток міжнародного космічного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яковенко А.В. Современные космические проекты: международно-правовые проблемы / Яковенко А.В. – М.: Международные отношения, 2000. – 272 с.

2. Яковенко А.В. Актуальные проблемы прогрессивного развития международного космического права: дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Международное право» / Яковенко А.В. – М., 1999. – 181 с.
3. COPUOS/LEGAL/T.697 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/docs/transcripts/legal/LEGALT_697R.doc
4. Онищенко Н.М. Кодифікація / Онищенко Н.М. // Юридична енциклопедія (К-М). – Т. 3. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. В.П. Бажана, 2001. – 789 с.
5. Стефанчук Р.О. Поняття та форми систематизації цивільного законодавства / Р.О. Стефанчук // Приватне право і підприємництво: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2011. – С. 7-12.
6. Кодифікації міжнародного права // Українська радянська енциклопедія. – Т. 7. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1962. – 576 с.
7. Теліпко В.Е. Міжнародне публічне право: навч. посібник / Теліпко В.Е., Овчаренко А.С. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.
8. Трикоз Е.Н. «Кодистика» (учение о технике кодификации) в международном праве / Трикоз Е.Н. // Правоведение. – 2010. – № 4. – С. 109-126.
9. Бекашев К.А. Международное публичное право: учебник / К.А. Бекашев. – 2-е изд. [перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2003. – 640 с.
10. Бекашев К.А. Международное публичное право: сборник документов / Бекашев К.А., Ходаков А.Г. – М.: Изд-во БЕК, 1996. – Т. 1 – 570 с.
11. Международное космическое право: учебник / Отв. ред. Г.П. Жуков, Ю.М. Колосов. – М.: Международные отношения, 1999. – 360 с.
12. Доклад Комитета по использованию космического пространства в мирных целях / [Электронный ресурс] // Генеральная Ассамблея ООН: шестьдесят третья сессия. Дополнение №20 (A/63/20). – Нью-Йорк, 2008. – 59 с. – Режим доступа: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/gadocs/A_63_20R.pdf
13. Адамов И.Н. Прогрессивное развитие международного космического права / Адамов И.Н. // Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: сборник научных трудов. – Вип. 1. – Минск: БГУ, 2009. – 342 с.
14. Шемшученко Ю.С. Космічне право: підручник / Шемшученко Ю.С. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 280 с.

УДК 341.4.352.21

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Головко О.П., асистент

Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена висвітленню поняття та структури сучасної системи міжнародної кримінальної юстиції. Органи міжнародного кримінального правосуддя (міжнародної кримінальної юстиції) – це суди, засновані міжнародним співтовариством за участю Організації Об'єднаних Націй на підставі або на виконання міжнародних договорів. Вони в складі міжнародних суддів, за участю міжнародних обвинувачів і захисників, у процесуальному порядку, передбаченому міжнародно-правовими документами, здійснюють розгляд і вирішення по суті кримінальних справ щодо осіб, винних у вчиненні найбільш тяжких злочинів, що викликають стурбованість міжнародного співтовариства